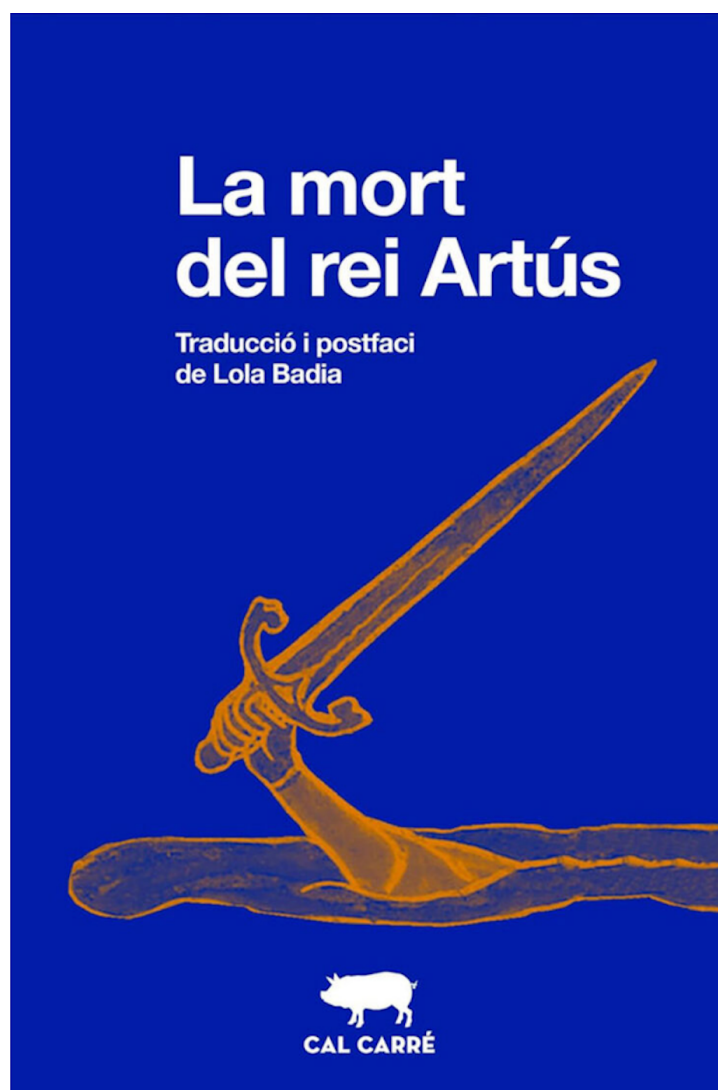

Lola Badia, ed., *La mort del rei Artús*, traducció i postfaci de —,
Terrassa, Cal Carré, 2023, 384 pàgs.

Xavier Renedo Puig
(Universitat de Girona)

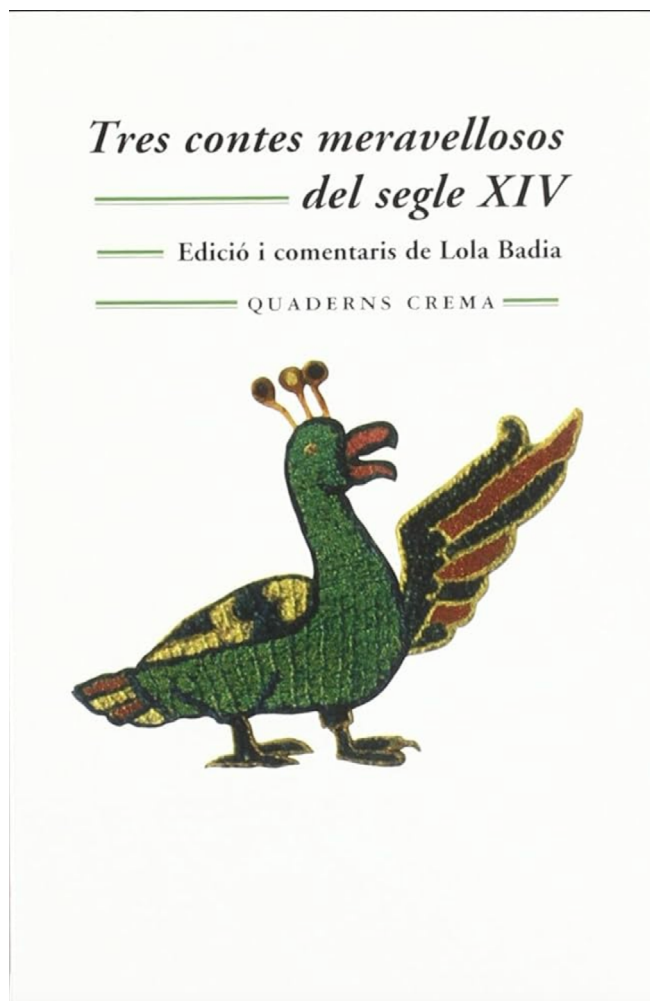
**De *Fraire-de goig* i *Sor-de-plaer* a *La mort del rei Artús*,
passant per *Galvany* i *el Cavaller Verd***

(Sobre les traduccions de Lola Badia i els pòdcasts
dels tres contes meravellosos del segle XIV)

A finals del segle XIX Xabbo, un aborigen boiximà, va definir els contes tradicionals del seu poble amb la comparació següent: els contes són com el vent, vénen de molt lluny, però els sentim. Des de fa uns quants anys Lola Badia està traduint i posant en lletres d'impresca una sèrie de relats que, com el vent dels contes boiximans, vénen de molt lluny. Quatre contes meravellosos del segle XIV i una novel·la de principis del segle XIII que continuen entretenint i emocionant els lectors, i les lectores, dels nostres dies com ho van fer amb els lectors i les lectores de fa set-cents o vuit-cents anys.

El 2003 va publicar *Tres contes meravellosos del segle XIV* (Quaderns Crema), la traducció de tres relats fantàstics escrits en vers en el català occitanitzat, o en l'occità acatalanat, propi de la poesia d'aleshores. El 2022 va publicar, sota el títol de *Galvany i el Cavaller Verd* (Cal Carré), la traducció d'un vell conte anglès, també en vers, del segle XIV. I ara acaba de passar del vers a la prosa per oferir una esplèndida traducció d'un altre clàssic, una novel·la francesa de principis del segle XIII: *La mort del rei Artús* (Cal Carré), el relat de la fi del regne de Logres, de la cort de Camelot, o Kamaalot, i de la Taula Rodona, és a dir, de la fi del rei Artús i de la flor i la nata dels herois que durant segles han encarnat, en l'imaginari col·lectiu d'Occident, l'essència de la cavalleria: Lancelot, Galvany, Bohort, Sagremor el Desafortat i tants d'altres, acompanyats del mag Merlí, de la fada Morgana o de la reina Ginebra. Tot plegat uns relats que vénen de principis de la baixa edat mitjana i d'uns països llunyans i exòtics, poblats per cavallers errants, reis decrepits, belles dorments o amants desesperats que recorren boscos solitaris i paisatges desolats, habitats per tota mena d'animals i éssers fantàstics.

Traduir tots aquests relats ha estat una autèntica aventura, en el sentit medieval del terme, que va començar fa vint anys i que cal suposar —i esperar— que continuarà amb la traducció d'altres relats en la mateixa línia. (Les novel·les de Chrétien de Troyes, seguint les passes de Martí de Riquer, el seu mestre? O potser *Tristany i Isolda*?).

De la Bella Dorment a l'Illa Encantada

Els *Tres contes meravellosos del segle XIV* (2003) contenen tres joies massa sovint oblidades de les lletres catalanes: un poema polític i dos relats amorosos. Per una banda, una autèntica obra mestra: *La faula* de Guillem de Torroella, el relat d'un viatge fantàstic, el dia de sant Joan, d'un jove escuder mallorquí, de la vall de Sòller, a Mallorca, fins a l'Illa Encantada, situada a l'orient més remot. Allà el rei Artús reposa, sota la tutela de la fada Morgana, a l'espera de poder tornar als seus dominis després de la traïció de Mordret, el seu fill, i de les ferides rebudes a la batalla de Salisbury. Alhora també lamenta, des de l'altra punta del món, la decadència dels valors cortesos i la caiguda de la casa reial mallorquina. El protagonista d'aquest viatge fantàstic, l'*alter ego* de l'autor del poema, rep de mans del rei Artús a l'Illa Encantada un missatge de naturalesa política, en defensa de la reinstauració de l'esperit cavalleresc i dels reis de Mallorca destronats, que haurà de divulgar quan torni a la seva Mallorca natal.

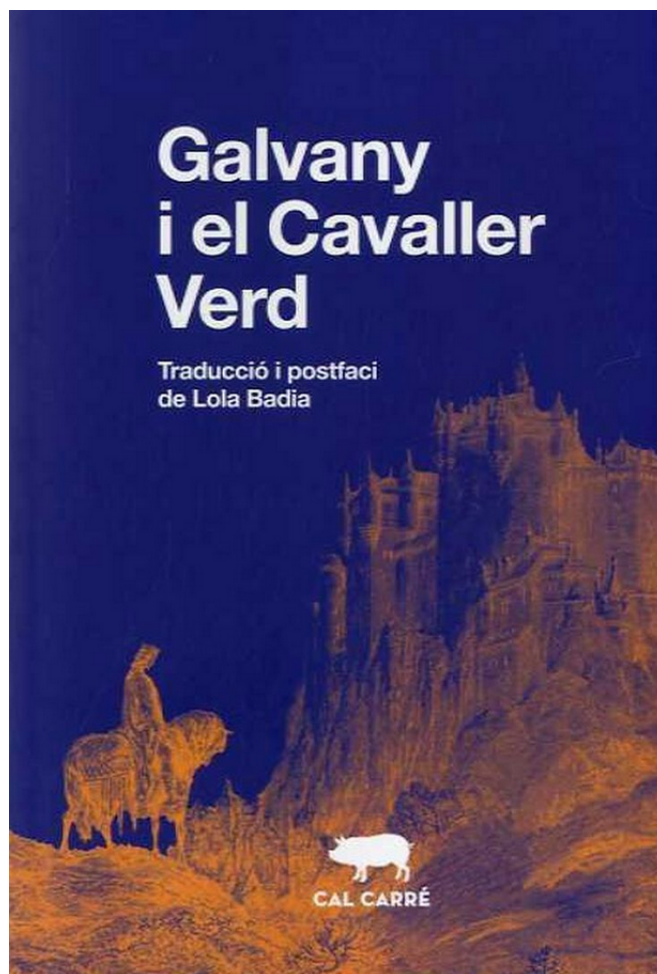
El *Salut d'amor*, el segon dels contes meravellosos, és una carta de queixa desesperada d'un amant fidel a una dama, com manen les convencions de l'amor cortès, casada, que tracta l'amant de forma cruel i despietada. Dins la carta s'expliquen, per vèncer la resistència de la dama, dos contes bellíssims en què es plantegen els dos finals possibles, i antagònics, d'aquesta història: la mort dels amants o la concessió de la mercè.

Frare-de-goig i Sor-de-plaer, el tercer relat de la sèrie, és una originalíssima i agosarada recreació, sobretot llegida amb els ulls d'un lector o d'una lectora dels nostres dies, del mite de la Bella Dorment, situada de nou en un orient llunyà i exòtic, habitat per belles dorments; un príncep que s'enamora d'oïdes i que, malgrat el refinament d'un amor d'aquesta mena, deixa embarassada la seva estimada sense demanar-li —com podia fer-ho amb la Bella Dorment?— el seu consentiment; mags que es diuen Virgili i un gaig que en realitat és un papagai i que és una enciclopèdia més que no pas ambulat, volant.

Tres contes meravellosos que, com el vent, ens arriben de molt lluny de la mà de Lola Badia i que avui, vint anys després de la seva publicació, poden arribar a tot arreu transformats en ones sonores en forma d'audiollibre, o de tres pòdcasts —un per cada conte— preparats entre l'estudi de gravació de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona (UdG) i els Mr. Ed. Studios de Tona. *Verba volant, scripta manent*. Impulsats per un vent cibernètic, les paraules i els versos d'aquests tres poemes tornen, doncs, a volar per recuperar, set segles més tard del seu naixement, l'alada lleugeresa que van tenir en els seus inicis. Els tres pòdcasts es poden escoltar de forma gratuïta a les principals plataformes (Spotify, Amazon, Google Podcast, Apple Podcast, Ivoox, Buzzsprout, etc) gràcies al patrocini de *Núvol: Pòdcast.cat* (nuvol.com).

La gravació ha estat possible gràcies a les subvencions, per una banda, de la Diputació de Girona, la Institució de les Lletres Catalanes, el Consell Social de la UdG, l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes, el Departament de Filologia i Comunicació i de la Facultat de Lletres de la UdG; i, per l'altra banda, també ha estat possible gràcies a l'entusiasme i a la generositat de l'Aula de Teatre de la UdG i de tots els estudiants, alguns ja llicenciats, i dels membres del pas de la Facultat de Lletres de la UdG que hi han participat. I, per descomptat, també cal agrair tant a Lola Badia com a Edicions dels Quaderns Crema el permís per convertir les traduccions en un pòdcast. Laura Masmiquel ha dirigit, des dels Mr. Ed. Estudios de Tona, la gravació del *Salut d'amor* i de *Frare-de-goig i Sor-de-plaer*, mentre que Mercè Mas (Aula de Teatre de la UdG) ha assessorat des de Girona la gravació de *La faula*.

Entre la cort de Camelot i la batalla de Salisbury

Galvany i el Cavaller Verd, publicat l'any passat per la nova editorial Cal Carré, és un altre conte plaent presentat pel narrador com «la més meravellosa de les històries d'Artús». Una història, però, a estones més terrible que no pas meravellosa, que comença a la cort del rei Artús, a Camelot, el dia de Nadal, i acaba a la Capella Verda, un any més tard, el dia de Cap d'Any. La placidesa i l'alegria d'una festa nadalenca a la cort del rei Artús queda enterbolida per l'aparició d'un home vestit, de cap a peus, de verd, que sembla un fantasma que arriba de l'altre món i que proposa al rei i als seus cortesans una mena de joguesca nadalenca terrorífica, que comença amb un cop d'efecte esfereïdor que tindrà una rèplica encara més esborronadora, un any més tard, a la Capella Verda.

El gran protagonista del relat es Sir Galvany, el nebot predilecte del rei Artús, un cavaller imperfecte, que sap, però, navegar en les procel·loses aigües de l'amor cortès sense perdre la innocència ni la compostura. Les seves febleses, o imperfeccions, són molt humanes: la por, tot i que cal reconèixer que momentània, al cop d'una destal, i l'oblit d'una de les clàusules del pacte a què havia arribat amb l'hoste que l'acull al llarg de les segones festes de Nadal, just abans d'afrontar la prova terrible de la Capella Verda.

Amb *La Mort del rei rei Artús* (Cal Carré, 2023) Lola Badia passa del vers a la prosa, i del conte a la novel·la, i alhora s'allunya del *middle english* i del català provençalat per acostar-se al francès

medieval tot recuperant per a les lletres catalanes una obra que tot fa pensar que ja s'havia traduït al segle xv. (Una traducció que, per desgràcia s'ha perdut). Es tracta del que podríem anomenar un *western* crepuscular, la crònica no només d'una mort anunciada, com indica Lola Badia en el postfaci de l'edició, sinó de la desaparició de tot un món, el dels cavallers de la Taula Rodona, entre ells Lançalot. Els herois s'han fet grans —Galvany té setanta-sis anys i Artús, ni més ni menys que noranta-dos, mentre que Lançalot, el més jove, ja en té cinquanta-cinc— i, malgrat que en tota la novel·la —o potser just per això— no paren de córrer món i de rebre, o de donar, garrotades i cops d'espasa o de llança, estan esgotats després de tantes aventures, de tants combats, de tantes morts pel mig i també de tanta literatura.

La novel·la comença amb una escena magnífica, que marca el to de la resta de l'obra. Un cop acabada la recerca del sant Graal, després de les morts de Perceval i Galaad, arriba l'hora de fer recompte. Aleshores el rei Artús descobreix que trenta-dos cavallers de la Taula Rodona han mort en combat, no pas de mort natural, sinó anant al darrere del Graal. Per acabar de reblar el clau, Galvany, avergonyit, confessa que ha matat divuit cavallers, però no pas pels seus mèrits com a home d'armes, sinó per la seva vanitat i els seus pecats. La batalla de Salisbury, ben bé al final de tot, afegeix encara més morts i més sang i fetge al recompte inicial. I entre aquesta escena del principi i la batalla final, «la darrera batalla dels temps del rei Artús», podem llegir una llarga llista de duels i de combats cavallerescos, d'intrigues i de traïcions i d'històries d'amor que acaben de mala manera. No som gaire lluny de l'atmosfera crepuscular de *westerns* com *The man who shot Liberty Valance* del mestre John Ford, o de *High Sierra* de Sam Peckinpah.

La mort del rei Artús és també una història d'amor, o d'amors, que no tenen un final feliç. Per un costat, la relació adúltera de Lançalot i de la reina Ginebra; per l'altre, la de les dues dames enamorades de Lançalot, la donzella d'Escalot i la dama de Beloé, que moren d'un amor no correspost i, en el cas de la dama de Beloé, ni tan sols declarat. Com ha escrit Michel Zink a propòsit de *Tristany i Isolda*, «les regles de l'amor han canviat, però la seva angoixa i la seva follia es mantenen intactes». El mateix es pot dir de totes les històries d'amor de *La mort del rei Artús*.

L'anònim autor de la novel·la era un escriptor magnífic, que sabia combinar i entrellçar els fils de les sagues cavalleresques de la matèria de Bretanya i dels cavallers de la Taula Rodona amb motius folklòrics, tot seguint les regles i les convencions retòriques més a la *page*. Una novel·la magnífica, que ha trobat una traductora també magnífica, que ha intentat, com confessa en el postfaci, «donar nova vida a un text independent que pugui enganxar el lector». L'aspiració de Lola Badia s'ha fet realitat combinant amb molt bon criteri les lliçons de l'edició canònica de Jean Frappier (*La mort le roi Artu. Roman du XIIIe siècle*, Ginebra, Droz, 1956), basada en el manuscrit 3347 de la Biblioteca de l'Arsenal de París, amb la més recent d'Emmanuèle Baumgartner i Marie Thérèse Medeiros (*La mort du roi Arthur. Roman publié d'après le manuscrit de Lyon, Palais des Arts 77, complété par le manuscrit BnF n.a.fr. 119*, París, H. Champion, 2007), que té en compte d'altres manuscrits. El resultat és un text de lectura tan plaent i de bon llegir com les dues traduccions anteriors. Per tant, malgrat que vinguin de molt lluny, les històries del rei Artús; de Lançalot i la reina Ginebra; de Mordred, el traïdor; de Guillem de Torroella a l'Illa Encantada; de Frare-de-Joi i de Sor-de-Plaer o de Galvany i el Cavaller Verd continuen, de la mà de Lola Badia, plenes de vida i de vent i són capaces de seduir i de fer vibrar els lectors, o les lectores, del segle XXI. (Facin la prova llegint, o escoltant, seguint el relat de *La mort del rei Artús*, [la bella escena](#) en què es narra la fi, després de la batalla de Salisbury, d'Excalibur, l'espasa del rei Artús, i ho podran comprovar).